

٤٩٤٧٢

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

دانشگاه قم

پایان نامه کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی

«موضوع»

اعاده حیثیت در نظام حقوقی ایران

استاد راهنما

پروفسور محمود آخوندی

استاد مشاور

دکتر عادل ساریخانی

نگارش:

علی ملکی

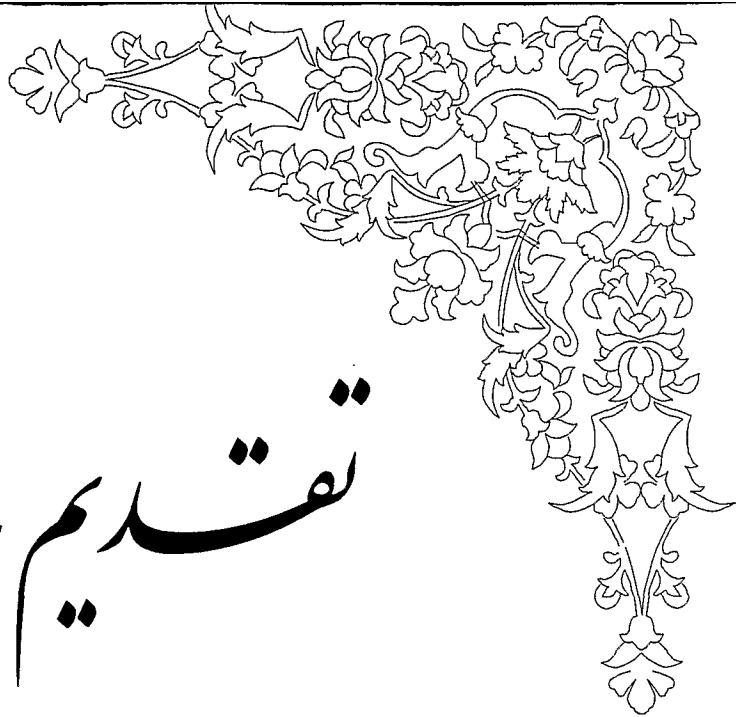
۱۳۸۲ / ۷ / ۲۰

تابستان

۱۳۸۱

۴۹۴۸۲

مرکز اطلاعات مدرک علمی ایران
گنجینه مدارک

تقدیم بہ پدر و مادر

و

تقدیم بہ نامی جویدگان حقیقت و عدالت

تشکر و قدر دانی :

حال که این پایان نامه با همه کاستیهای خود به پایان رسید
برخود فرض می دانم از مساعدتهای وافر اساتید گرانقدرم استاد راهنما
جناب آقای پروفیسور محمود آخوندی و استاد مشاور جناب آقای دکتر
عادل ساریخانی کمال تشکر و امتنان را نموده و توفیق روز افزون
ایشان را آرزو نمایم .

امید آنکه این نوشتار ناچیز که حاصل مدتها تلاش و کوشش است و
عاری از خطا نیست مقبول نکته سنجان وادی معارف حقوقی افتد و به
دیده اغماض بر آن بنگرند و نگارنده را از یاد آوریهای مفید خویش
بی بهره نگذارند

علی ملکی

تابستان ۱۳۸۱

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه :
۳	الف (تبیین موضوع
۵	ب (انگیزه و هدف انتخاب موضوع
۶	ج (سئوال های تحقیق
۶	د (فرضیات
۶	و (روش تحقیق
۷	فصل اول : کلیات در معانی و مفاهیم و انواع اعاده میثیت
۸	مبحث اول : معانی ، مفاهیم ، تاریخچه و انواع اعاده میثیت
۸	گفتار اول : بررسی معانی و مفاهیم اعاده میثیت
۸	الف (بررسی لغوی اعاده میثیت
۸	ب (بررسی مفهومی اعاده میثیت (عرفی ، اصطلاحی)
۱۱	گفتار دوم : تاریخچه اعاده میثیت
۱۱	الف (اعاده میثیت در مقوق فرانسه
۱۲	ب (سابقه اعاده میثیت در ایران
۱۲	۱- دوران پیش از اسلام
۱۳	۲- دوران اسلامی
۱۵	۳- دوران معاصر
۱۵	۱-۳ : اعاده میثیت در قبل از انقلاب اسلامی
۱۷	۲-۳ : اعاده میثیت بعد از انقلاب اسلامی
۱۸	گفتار سوم : انواع اعاده میثیت در مقوق ایران
۱۸	الف (اعاده میثیت قانونی
۱۹	ب (اعاده میثیت قضایی
۱۹	۱- اعاده اعتبار تاجر ورشکسته

- ۲۱ ۲- اعاده میثیت از اشتباهات قضایی
- ۲۴ ۳- اعاده دادرسی
- ۲۶ ج (اعاده میثیت عرفی یا جبران خسارت معنوی
- ۳۰ مبحث دوم : اعاده میثیت در قانون مجازات اسلامی (ماده ۶۲ مکرر)
- ۳۰ گفتار اول : نو آوری ها و اشکالات ماده ۶۲ مکرر قانون مجازات اسلامی
- ۳۰ الف (نو آوریهای موجود در ماده ۶۲ مکرر قانون مجازات اسلامی
- ۳۲ ب (اشکالات موجود در ماده ۶۲ مکرر قانون مجازات اسلامی
- ۳۵ گفتار دوم : شرایط اعاده میثیت طبق ماده ۶۲ مکرر قانون مجازات اسلامی
- ۳۵ الف - اعاده میثیت مختص جرایم عمدی است
- ۳۵ ب - در اعاده میثیت مطابق ماده ۶۲ مکرر محکومیت قطعی کیفری ملاک است
- ۳۵ ج - محکوم علیه باید تحمل مجازات نموده و مکم در رابطه با وی اجرا شده باشد
- ۳۶ د- مدت های مقرر در ماده ۶۲ مکرر باید منقضی شده باشد
- ۳۷ هـ - عدم وجود محکومیت جدید
- ۳۷ و- محکومیت فرد باید از محکومیت های مندرجه در ماده ۶۲ مکرر باشد
- ۳۸ گفتار سوم : آثار اعاده میثیت (طبق ماده ۶۲ مکرر)
- ۳۸ الف - زایل شدن محکومیت های مذکور در ماده ۶۲ مکرر
- ۳۸ ب - زایل شدن سابقه کیفری محکوم علیه

۳۹	ج- امکان استفاده از مقررات تعلیق اجرای مجازات
۳۹	د- استفاده از مقررات آزادی مشروط
۳۹	ه- عدم اعمال مقررات مربوط به تکرار جرم
۴۲	فصل دوم: بررسی محکومیت کیفری، سبب کیفری و محرومیت از حقوق اجتماعی در قوانین کیفری ایران
۴۲	مبحث اول: بررسی محکومیت کیفری و سبب کیفری در قوانین کیفری ایران
۴۲	گفتار اول: بررسی محکومیت کیفری
۴۲	الف - محکومیت کیفری
۴۳	ب - انواع محکومیت کیفری
۴۳	۱- محکومیت قطعی و محکومیت غیر قطعی
۴۵	۲- محکومیت موثر و غیر موثر
۴۶	ج - اثرات محکومیت کیفری
۴۷	۱- مجازات های اصلی
۵۰	۲- مجازات های تکمیلی (تتمیمی)
۵۳	۳- مجازات های تبعی
۵۵	گفتار دوم: بررسی سبب کیفری
۵۵	الف - جایگاه سبب کیفری
۵۶	ب - امکانی که باید در سبب قضایی درج گردد و ترتیب تنظیم سبب کیفری
۵۸	ج - کسانی که مجاز به درخواست برگ سبب قضائی هستند و مواردی از محکومیت ها که در سبب قضائی درج نمی شوند
۵۸	۱- چه کسانی مجاز به درخواست برگ سبب قضائی هستند

- ۶۰ ۲- مواردی از محکومیت ها که در سجل قضائی درج نمی شوند
- ۶۱ ۳- ذکر چند نکته در باره سجل قضائی
- ۶۳ مبحث دوم : بررسی محرومیت از حقوق اجتماعی در حقوق کیفری ایران
- ۶۳ گفتار اول : انواع محقوق اجتماعی و مدت محرومیت از محقوق اجتماعی
- ۶۴ الف (انواع محقوق اجتماعی
- ۶۶ ب (مدت محرومیت از محقوق اجتماعی
- ۶۷ گفتار دوم : سیر تحولات قانون گذاری در رابطه با محرومیت از محقوق اجتماعی
- ۶۷ الف (محرومیت از محقوق اجتماعی در قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲
- ۶۹ ب (محرومیت از محقوق اجتماعی در قانون تعریف محکومیت های موثر مصوب ۱۳۶۶
- ۷۱ ج (محرومیت از محقوق اجتماعی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰
- ۷۴ گفتار سوم : مواردی از محرومیت از محقوق اجتماعی در فقه امامیه
- ۷۵ ۱- ممنوعیت محکوم به مد قذف و سایر مدود از ادای شهادت
- ۷۶ ۲- اثرات تبعی ارتداد
- ۷۸ ۳- فقدان اهلیت فرد محکوم به مد برای امام جماعت شدن
- ۷۹ ۴- محرومیت قاتل عمد از میراث مورث خود
- جمع بندی و پیشنهاد
ضمیمه
فهرست منابع

مقدمه :

تبیین فلسفه مجازات هر چند نیازمند بررسی های عمیق و گسترده ای است که باید در جای خود انجام شود ، اما با توجه به بهترین تئوری هایی که تا کنون در مورد فلسفه مجازات مورد بررسی قرار گرفته این است که اصلاح شخص مجرم و آماده سازی او برای زندگی آینده از عمده ترین علل اجرای مجازات است ؛ البته محکومیت های کیفری عاملی هم برای جلوگیری از ارتکاب مجدد جرم توسط افراد نیز می باشند و در واقع چنین فرض می شود که شخص مرتکب جرم دارای حالت خطرناک است و لذا باید مدتی از حقوق اجتماعی محروم باشد ، اما این مدت حالت دائمی نباید داشته باشد بلکه محصور به زمان معینی باید گردد و چنانچه در خلال این مدت از فرد مرتکب رفتار خلاف قانون مشاهده نگردد ، جامعه او را اصلاح شده دانسته و آماده پذیرش او باشد و آن محرومیت ها و ممنوعیت ها رفع گردد ، چون به هر حال فرد مرتکب عضوی از اعضای جامعه است و حق زندگی و فعالیت دارد .

پس برای تشویق مرتکبین جرم به اصلاح زندگی و ادامه زندگی شرافتمندانه چنین پیش بینی شده است که محرومیت ها و ممنوعیت ها پس از مدتی که بستگی به جرم ارتكابی دارد رفع گردد و فرد به « اعاده حیثیت » نایل گردد . و در واقع اعاده حیثیت سبب محو محکومیت و از بین رفتن آن می شود .

لذا در اعاده حیثیت فرد حقوق اجتماعی خود را که به علت ارتکاب جرم و محکومیت قطعی کیفری از دست داده دوباره به دست می آورد . و در واقع فرض قانونگذار بر این قرار گرفته که استفاده از اعاده حیثیت به مقصری باشد که به مرحله اصلاح رسیده است .

این پایان نامه درآمدی است پیرامون « اعاده حیثیت در نظام حقوقی ایران » که معانی ، مفاهیم ، تاریخچه و انواع اعاده حیثیت را در نظام حقوقی ایران مورد کنکاش قرار می دهد . در این نوشتار اعاده حیثیت با توجه به مقررات موجود مخصوصاً ماده ۶۲

مکرر الحاقی به قانون مجازات اسلامی که در حال حاضر اصلی ترین ماده در رابطه با اعاده حیثیت است مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد .

در این تحقیق محکومیت های کیفری و انواع آن و اثرات محکومیت کیفری و نیز سجل کیفری و جایگاه آن در مقررات فعلی مورد بررسی واقع می شود ، از سویی با توجه به رابطه تنگاتنگ مبحث اعاده حیثیت با مبحث محرومیت از حقوق اجتماعی ، انواع حقوق اجتماعی و مدت محرومیت از حقوق اجتماعی و نیز سیر تحولات قانونگذار در رابطه با محرومیت از حقوق اجتماعی و همچنین مواردی از محرومیت از حقوق اجتماعی در فقه مورد شرح واقع می گردد .

الف) تبیین موضوع :

کرامت و حیثیت انسان از همان آغاز همزیستی افراد و از قدیم الایام مورد توجه و احترام بوده است ، مخصوصاً با پیدایش ادیان الهی احترام به بعد معنوی انسان ها از جایگاه ویژه ای برخوردار بوده و تاکید فراوانی را در این زمینه از سوی ادیان به دنبال داشته است .

در حال حاضر نیز شرافت انسانی چه از جهت دکترین حقوقی و چه از جهت گرایش های بین المللی مورد توجه است و روز به روز نیز رشد فزاینده ای را در این رابطه از جهت قوانین موضوعه شاهد هستیم . علل و اهمیت موضوع فوق را باید ناشی از اثراتی دانست که بر اثر تجاوز به تمامیت معنوی انسان بر جای می گذارند چرا که تجاوزات به سرمایه های معنوی تا مدت های مدید بر فرد و خانواده اش سایه می افکنند و آثاری بس مخرب دارند .

انسان ها یا به طور کلی تر ، اشخاص یا حرمت و حیثیتشان مورد تجاوز دیگران قرار می گیرد یا اینکه خود موجب سلب حیثیت از خود می شوند .

در شق اول که اشخاص مورد تجاوز دیگران واقع می شوند مفهوم عرفی اعاده حیثیت مطرح می گردد که در خصوص ضرر و زیان معنوی وارد شده به افراد است و در اینجا ما با کسر حیثیت یا اعتبار اشخاص یا صدمات روحی وارد شده به افراد مواجه هستیم . به هر حال با توجه به اینکه مفهوم عرفی اعاده حیثیت بیشتر از جهت مسئولیت مدنی قابل بحث است^۱ ، لذا تناسب لازم را این شق از اعاده حیثیت با موضوع تحقیق ما ندارد بنا بر این جهت رعایت اختصار این مفهوم از اعاده حیثیت به طور خیلی خلاصه مورد تجزیه و تحلیل قرار می گیرد .

اما شق دوم اعاده حیثیت که در آن فرد خود موجب سلب حیثیت از خودش می گردد موضوع اختصاصی تحقیق را شامل می شود و در واقع در این نوشتار سعی می شود تا حد الامکان مفهوم اصطلاحی اعاده حیثیت را به عنوان یک تاسیس حقوقی مورد

^۱ - اصل ۱۷۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و نیز ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی در این زمینه تاکید دارند .

بررسی قرار گیرد. لذا در این شق از اعاده حیثیت ما اعاده حیثیت را بازگرداندن حیثیت به وضعیتی که مجرم در اثر ارتکاب به جرم و در نتیجه محکومیت کیفری آن را از دست داده است می دانیم. وقتی در این قسمت صحبت از بازگرداندن حیثیت می شود منظور مجموع حقوق اجتماعی است که محکوم در اثر محکومیت آن را از دست می دهد است زیرا منطق قضای ایجاب می کند که مجرمین خطرناک برای مدتی از حقوق اجتماعی محروم باشند تا هم اجتماع از اعمال خطرناک این قبیل افراد مصون بماند و هم عاملی جهت پیشگیری از جرایم برای سایر افراد جامعه باشد. اما با توجه به فلسفه مجازاتها که بیشتر بر جنبه اصلاح تاکید می شود شایسته است که چنین افرادی به صورت دائم از حقوق اجتماعی محروم نشوند و به محض رسیدن به مرحله اصلاح محرومیت های اعمال شده بر چنین افرادی بعد از سپری مدتی که بستگی به نوع جرم ارتکابی دارد تحت شرایطی از بین برود.

مدت محرومیت در ابتدا در مواد ۵۷ و ۵۸ قانون مجازات عمومی ۱۳۵۲ مقرر گردیده بود منتهی با پیروزی انقلاب اسلامی اعاده حیثیت جایگاه خاص خود را از دست داد. و با نگاهی به قوانین عادی جزایی بعد از انقلاب ما با فقدان مقررات مربوط به اعاده حیثیت مواجه هستیم. البته در سال ۱۳۶۶ قانونگذار قانون تعریف محکومیت های موثر کیفری را از تصویب گذراند اما قانون مذکور به تعیین مجازاتهای تبعی اشاره ای نداشت. این وضع ادامه داشت تا اینکه در سال ۱۳۷۷ قانونگذار با الحاق ماده ۶۲ مکرر به قانون مجازات اسلامی تا حدودی به نقایص موجود پایان داد و با احصاء مجازاتهای تبعی و تعیین مهلت های لازم جانی تازه به اعاده حیثیت داد.

با توجه به اینکه در حال حاضر در نظام حقوقی ایران ماده ۶۲ مکرر به عنوان اصلی ترین ماده اعاده حیثیت به شمار می آید لذا ضروری است که ماده مذکور به صورت مفصل و تکمیلی در مباحث آتی مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

ب) انگیزه و هدف انتخاب موضوع:

با تشکیل اجتماع انسانها ناگزیر از درکنار هم زیستن و با هم زیستن هستند و

برای در کنار هم زیستن چاره ای جزء تبعیت از نظم نیست اگر این مفاهیم را خوب مورد توجه قرار دهیم هر تحقیق حقوقی قابل توجیه می باشد .

پس برای در کنارهم زیستن و با هم زیستن و داشتن زندگی قانونمند و منطقی و داشتن حقوق و آزادی های سیاسی و اجتماعی ناگزیر از ایجاد تاسیسات حقوقی چون " اعاده حیثیت " می باشیم و برای درک این تاسیسات بایستی در مورد آنها پژوهش هایی را انجام داد تا هم دستگاه عدالت کیفری و هم جامعه اهمیت آنها را بفهمد .

انگیزه اصلی اینجانب در انتخاب این موضوع پاسخ به این سؤال است که : اشخاصی که بر اثر عواملی مرتکب جرم می شوند تا چه مدت باید آثار محکومیت را تحمل کنند ؟ چه ضوابط و مقرراتی در این زمینه وجود دارد ؟ و محرومیت های حاصله نسبت به محکومین در چه شرایطی زایل می گردند ؟

اما در انتخاب این موضوع اهدافی چند نیز مورد نظر بوده که امید است این اهداف در این نوشتار تامین گردد . اهداف مورد نظر عبارتند از :

۱- بررسی و مطالعه بنیادی در رابطه با ابعاد مختلف اعاده حیثیت در حقوق جزایی ایران .

۲- تبیین و تعیین جایگاه اعاده حیثیت در نظام کیفری ایران از جهت تاریخچه اعاده حیثت و انواع اعاده حیثیت در حقوق ایران .

۳- تجزیه و تحلیل ماده ۶۲ مکرر قانون مجازات اسلامی که در حال حاضر اصلی ترین ماده مربوط به اعاده حیثیت است و بیان محاسن و معایب آن .

۴- بررسی محکومیت های کیفری در قوانین جزایی ایران و آثار محکومیت ها و بررسی سجل کیفری در قوانین موضوعه ایران .

۵- بررسی محرومیت از حقوق اجتماعی در حقوق کیفری ایران و همچنین بررسی مواردی از محرومیت از حقوق اجتماعی در فقه ایران .

ج) سؤال های تحقیق :

برای اینکه هر تحقیقی جنبه علمی داشته باشد باید متضمن سؤال هایی نیز باشد تا با اثبات یا نفی آنها کار پژوهشی انجام شده و پر بارتر جلوه کند در مورد اعاده حیثیت نیز در اینجا ما چند سؤال را مطرح می نمایم و به کنکاش هر کدام از آنها می پردازیم ؛ این سؤال ها عبارتند از :

۱- آیا موقیعت و وضیت سابق و کنونی تاسیس حقوقی اعاده حیثیت با واقعیات جامعه ما منطبق است یا خیر ؟

۲- با اینکه اعاده حیثیت در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران پیش بینی شده است اما آیا در قوانین عادی نیز مقرراتی جامع در این زمینه وجود داشته است یا خیر ؟

۳- آیا اعاده حیثیت از جهت منابع فقهی و موازین شرعی نیز قابل بررسی است ؟

د) فرضیات

۱- دفاع جامعه تنها با مجازات بزهکار تامین نمی شود بلکه باید برای پذیرش مجدد او در جامعه و باز اجتماعی کردنش نیز تدبیری اندیشید .

۲- اعاده حیثیت شخصیت انسان و احترام به آن را سرلوحه کار خود قرار داده است و از این جهت با حقوق کیفری نوین و نیز با اهداف سیاست کیفری اسلام سازگاری دارد .

۳- با توجه به اینکه اعاده حیثیت یک مفهوم منطقی و عقلایی است از جهت منابع فقهی نیز قابل بررسی است و هیچ مغایرتی با موازین شرعی ندارد .

و) روش تحقیق :

روش تحقیق در این پایان نامه از طریق مطالعات کتابخانه ای بوده که سعی شده با مطالعه کتب ، مقالات ، پایانه نامه ، قوانین ، نظریه های دکترین حقوق ، رویه های قضایی ، مصاحبه با اساتید ، قضات ، وکلا و افراد صاحب نظر پایان نامه ای در خور و شایسته نوشته شود .

البته کاملاً پیداست که هیچ تحقیق و پژوهشی بدون مشکل نیست و مسلماً چون نوشتن این سطور نیز توسط انسان صورت می گیرد بدون شک خالی از عیب نمی تواند باشد ولی با این وجود سعی شده که با توجه به حقوق نوین و امروزی مطالب این پایان نامه نوشته شود تا هم بر کیفیت کار افزوده شود و هم در پیش برد اهداف حقوق جزا موثر افتد و هم مورد استفاده دانش پژوهان باشد .

فصل اول

[کلیات]

در

معانی

مفاهیم

تاریخچه

و انواع اعاده حیثیت در ایران